

DE KOKMEEUW: KOMMER EN KWEL, DE VOS OF SLIJKGARNAAL IN HET SPEL?

Meinte Engelmoer

Zowel de Wadvogelwerkgroep FFF als de Kokmeeuw behoeven geen nadere introductie. De eerste staat al sinds 1972 garant voor vogelmonitoring op de Friese Waddenkust. De tweede is een soort die 'zo gewoon' is, voorheen zelfs vanuit de natuurbescherming bestreden werd, omdat er 'te veel' van zouden zijn; maar nu steeds meer aandacht geniet, omdat het de soort al lang niet meer voor de wind gaat. Eén van de plekken waar de soort sterk is afgenomen de afgelopen jaren, is Noard-Fryslân bûtendyks, het werkgebied van de Wadvogelwerkgroep FFF. Wat is nu de oorzaak van deze achteruitgang of is het niet rechtvaardiger enkel te spreken van verplaatsingen van broedkolonies binnen het Nederlandse Waddengebied? Is het de Vos die de Kokmeeuw van de vastelandskust verjaagt naar de Waddeneilanden, is het de verruiging van de kwelders, is het het voedselaanbod, of is het een combinatie van dit alles en wellicht meer? In de volgende bijdrage wordt alvast even onder de vlerken van de Kokmeeuw gekoken.

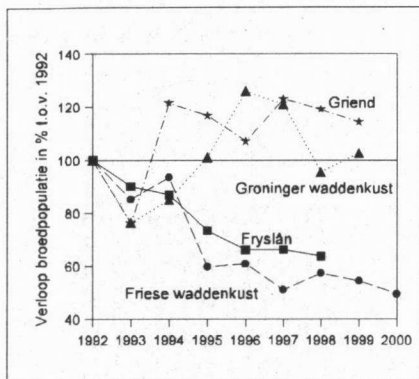

Kokmeeuw met halfwas jong

foto: Anton Huitema

Tabel 1. De aantallen broedende Kokmeeuwen in de Waddenzee en Fryslân. De broedende aantallen in Fryslân zijn exclusief de Waddenzee en het Lauwersmeer. Bronnen: ¹Wolff & Smit 1984, ²Timmerman 1972, ³Engelmoer 1986, ⁴Haringsma & Vijfhuizen 1984, ⁵ diverse jaarverslagen Friese waddenkust Feddema, Kuipers en Hiemstra periode 1991 - 2000, ⁶Dijksen & Koks 2001, ⁷Kleefstra & Rintjema 1999, ⁸Scharenburg 1985, ⁹diverse jaarverslagen Koffijberg *et al.* in De Grauwe Gors.

Jaar	aantal broedparen					Percentage t.o.v. Ned. Waddenzee		
	totaal Waddenzee	Fryslân	Friese waddenkust	Groninger Noordkust	Griend	Friese waddenkust	Groninger Noordkust	Griend
Bronnen	1, 3, 6	7	2, 4, 5	6, 8, 9	1, 3, 6			
begin '70	49.052		6.500	990	6.100	13	2	12
half '80	85.065		25.095	15.624	6.000	30	18	7
1991	67.314		7.418	10.972	22.000	11	16	33
1992	62.644	34.754	11.461	11.581	21.000	18	18	34
1993	53.990	31.280	9.771	8.838	16.000	18	16	30
1994	64.376	30.160	10.712	9.842	25.500	17	15	40
1995	57.271	25.517	6.853	11.701	24.500	12	20	43
1996	56.953	22.986	6.976	14.593	22.500	12	26	40
1997	61.105	23.014	5.860	13.998	25.800	10	23	42
1998	57.213	22.145	6.576	11.061	25.000	11	19	44
1999	58.750		6.240	11.882	24.000	11	20	41
2000			5.667					

Figuur 1. Het relatieve verloop binnen de broedpopulaties Kokmeeuwen van resp. de provincie Fryslân, de Friese waddenkust, de Groninger waddenkust en Griend. De broedaantallen uit een specifiek jaar zijn gerelateerd aan de broedaantallen van dat gebied in 1992. Er is gekozen voor 1992 als referentiejaar, omdat pas vanaf dat jaar alle vier de data-sets compleet zijn.

AFNAME OP DE FRIESE WADDENKUST

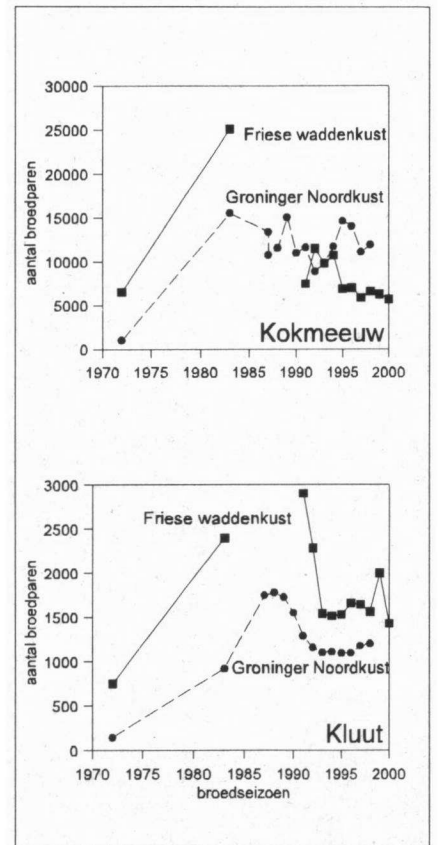
In de beginjaren van het inventariseren waren we als Wadvogelwerkgroep FFF eigenlijk nooit zo content met de Kokmeeuw. Het leek een onuitroeibare soort, waarvan er altijd veel te veel waren. Nu raken ze langzaam aan weg en is het wéér niet goed. We missen ze op de kwelders in de broedtijd; het is er tegenwoordig zo stil. Van de 25.000 broedparen uit 1983 is in 2000 nog maar 23% over (tabel 1). Bijna 20.000 broedparen zijn in de tussenliggende 17 jaar verdwenen.

VOS IN HET SPEL?

Het is een intrigerende vraag wat hier aan de hand is. In de afgelopen tijd is veelvuldig gewezen op de komst van de Vos in de zomerpolders, de kwelders en de landaanwinningen. Deze blijkt zowel volwassen Kokmeeuwen als hun jongen en eieren te eten. Verschillende incidenten zijn beschreven in onze jaarverslagen (Feddema *et al.* 1999, Engelmoer *et al.* 2000) en in BFVW (2001). Maar klopt die Vos-predatietheorie wel? Waarom is het aantal broedvogels langs de Friese Waddenkust na 1983 zo fors gedaald, terwijl de aantalschommelingen langs de Groninger Noordkust niet anders zijn te betitelen dan 'fluctuerend' (figuur 1)? De Vos is minstens zo regelmatig aanwezig langs de Groninger Noordkust als langs de Friese Waddenkust. Het verloop van de broedpopulatie op de Groninger Noordkust blijkt vergelijkbaar te zijn met die op Griend. Daar zijn de broedaantallen niet achteruit gegaan, eerder zelfs nog iets vooruit. De situatie op de Friese Waddenkust geeft daarentegen een achteruitgang te zien die vrijwel hetzelfde is als elders op het Friese vasteland (Kleefstra & Rintjema 1999). Bovendien lijken bij die andere belangrijke broedende kustvogel, de Kluut, de aantalsveranderingen langs de Friese Waddenkust óók veel groter te zijn geweest dan langs de Groninger Noordkust (figuur 2).

VOEDSELAANBOD EN BROEDRESULTATEN

Kleefstra (2000 & 2001) laat zien, dat de slechte broedresultaten op het

Figuur 2. De omvang van de broedpopulaties Kokmeeuwen en Kluten van de Friese Waddenkust en de Groninger Noordkust sinds het begin van de zeventiger jaren. Weergegeven is het aantal broedparen.

Friese vasteland vaak het gevolg zijn van een slechte conditie van de opgroeiende kuikens, wat weer te wijten lijkt te zijn aan een voedselaanbod dat onvoldoende is. Dit zou ook een rol kunnen spelen langs de Friese Waddenkust. We weten helaas vrijwel niets over van het voedsel van de

Kokmeeuwen op de Friese Waddenkust. Wél weten we dat Kokmeeuwen vaak in de opkomende en afgaande waterlijn lopen te foerageren. Ook zijn er de resultaten van een studie naar de verspreiding van twee soorten Slijkgarnalen in de Nederlandse Waddenzee (Flach 1992 & 1993). De resultaten van deze studies, waarvan het veldwerk in 1991 en 1992 is uitgevoerd, zijn voor het monsterpunt bij Holwerd zeer opmerkelijk. Tijdens die bemonsteringen bleken vrijwel geen Slijkgarnalen *Corophium volutator* in de monsters op Holwerd te worden aangetroffen. De gemiddelde dichtheid was slechts 39 exemplaren per vierkante meter, terwijl de dichtheden onder de slikkige omstandigheden van de landaanwinning vaak boven de 20.000 exemplaren per vierkante me-

ter liggen. Dergelijk hoge dichtheden werden ook gevonden in de Groninger landaanwinning bij Noordpolderzijl. Tot de negentiger jaren waren dit soort dichtheden standaard voor slikkig substraat. Vanaf die periode blijkt, in ieder geval op het Balgzand, de Slijkgarnaal soms enige tijd vrijwel geheel te ontbreken (mond. med. Dekker). De Slijkgarnaal is een soort die aanwezig is in de bovenste lagen van het sediment. Het is een goede prooi-soort voor een aantal wadvogelsoorten waaronder waarschijnlijk ook de Kokmeeuw op de kust.

SPANNENDE VRAGEN

Helaas weten we verder niets over de talrijkheid en de verspreiding van de

Slijkgarnaal in de Friese landaanwinning. Wel wordt het erg belangrijk om meer over de voedselomstandigheden van de broedvogels van de Friese Waddenkust (waaronder de Kokmeeuw) te weten, vóórdat de Vos alle schuld krijgt van de aantalsachteruitgang en verplaatsingen van broedvogels in het Friese Waddengebied. Er zijn in ieder geval duidelijke aanwijzingen, dat er grote veranderingen zijn opgetreden in de verspreiding en de talrijkheid van de voedselorganismen van deze broedvogels in de landaanwinning. Wie hierover doordenkt ziet een groot scala aan spannende vragen opdoemen. Laten we ze formuleren en er dan gerichte aandacht aan besteden!

LITERATUUR

- BFVW. 2001. Daling aantal broedvogels langs Friese Waddenkust. Vanellus 53: 116-117.
- DIJKSEN L. & B. KOKS. 2001. Broedvogelmonitoring in het Nederlandse Waddengebied in 1999. SOVON-monitoringrapport 2001/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- ENGELMOER M. 1986. Broedvogels langs de Friese Waddenkust. In: R.J. de Gloppe (red.). Wadden en landaanwinning. Flevovericht 252, Lelystad.
- ENGELMOER M., J. FEDDEMA, H. HIEMSTRA & R. KUIPERS. 2001. Broedvogels Noord-Friesland Buitendijks 2000. FFF-rapport 64. Ferwerd.
- FEDDEMA J. & R. KUIPERS. 1996/1997/1998. Broedvogels Noord-Friesland Buitendijks 1996/1997/1998. WVG/FFF-rapporten 11/13/14. Wadvogelwerkgroep FFF, Ferwerd.
- FEDDEMA J., H. HIEMSTRA & R. KUIPERS. 1999. Broedvogels Noord-Friesland Buitendijks 1999. WVG/FFF-rapport 16. Wadvogelwerkgroep FFF, Ferwerd.
- FLACH E.C. 1992. The influence of four macrozoobenthic species on the abundance of the amphipod *Corophium volutator* on tidal flats of the Wadden Sea. Neth. J. Sea Res. 29: 379-394.
- FLACH E. 1993. The distribution of the amphipod *Corophium arenarium* in the Dutch Wadden Sea: relationships with sediment composition and the presence of cockles and lugworms. Netherlands Journal of Sea Research 31: 281-290.
- HARINGSMA S. & K. VIJFHUIZEN. 1984. De broedvogels van de Friese kwelders tussen Zwarte Haan en Ternaard. Stageverslag Staatsbosbeheer, Leeuwarden.
- KLEEFSTRA R. 2000. Broedresultaten van Kokmeeuwen in Midden-Fryslân in 1999. FFF-rapport 58. Akkrum.
- KLEEFSTRA R. 2001. Broedresultaten van Kokmeeuwen in Midden-Fryslân in 2000. FFF-rapport 65. Akkrum.
- KLEEFSTRA R. & S. RINTJEMA. 1999. Kokmeeuwen in Fryske Gea-terreinen. De Levende Natuur 100 (6): 196-201.
- KOFFIJBERG K. 1993/1994/1995/1996/1998/2000. Broedvogelinventarisatie van Kluut, plevieren, meeuwen en sterns in Groningen in 1992/1993/1994/1995/1996/1997 & 1998. De Grauwe Gors 21: 9-12/22: 36-40/23: 80-83/24: 114-118/26: 84-89/28: 5-14.
- KOFFIJBERG K. & K. VAN DIJK. 1989/1990/1991/1992. Broedvogelinventarisatie van Kluut, plevieren, meeuwen en sterns in Groningen in 1988/1989/1990/1991. De Grauwe Gors 17: 28-35/18: 14-21/19: 15-20/20: 17-20.
- KUIPERS R. & J. FEDDEMA. 1991. Broedvogels langs de Friese waddenkust 1991. WVG/FFF-rapport 2. Wadvogelwerkgroep FFF, Ferwerd.
- KUIPERS R. & J. FEDDEMA. 1992/1993/1994. Broedvogels Noord-Friesland Buitendijks 1992/1993/1994. WVG/FFF-rapporten 3/4. Wadvogelwerkgroep FFF, Ferwerd.
- KUIPERS R. 1996. Broedvogels Noord-Friesland Buitendijks 1995. WVG/FFF-rapport 10. Wadvogelwerkgroep FFF, Ferwerd.
- SCHARENBURG K. VAN 1985. Broedvogels van de noordelijke kwelders. De Grauwe Gors 13 (3): 6-11.
- TIMMERMAN A. AZN. 1972. De broedvogels van de Friese kwelders en zomerpolders. Rapport SBB Friesland, afd. Natuurbehoud.
- WOLFF W.J. & C.J. SMIT. 1984. The Dutch Wadden Sea. p. 238-253. In: Evans, P.R., J.D. Goss-Custard & W.G. Hale (eds.). Coastal waders and wildfowl in winter. Cambridge University Press, Cambridge.